

TURIZM TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISH ASOSIDA IQTISODIY O'SISH VA DAROMADLAR BARQARORLIGINI TA'MINLASH

Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti

“Iqtisodiyot” kafedrası dotsenti

ORCID:0009-0002-2385-5485

E-mail: muhayyo.ravshanova@mail.ru

Jo'rayev G'ayrat Shag'darovich

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti

“Iqtisodiyot” kafedrası magistranti

Annotatsiya

Maqola turizm tizimini modernizatsiya qilish orqali iqtisodiy o'sish va aholi daromadlarining barqarorligini ta'minlash masalalarini kompleks tahlil qiladi. Tadqiqotda raqamlashtirish, infratuzilma modernizatsiyasi, kadrlar tayyorgarligi va mahalliy bizneslarni qo'llab-quvvatlash orqali turizm sohasining iqtisodiy samaradorligini oshirish mexanizmlari ko'rib chiqilgan. Empirik tahlillar, hududiy misollar va SWOT tahlili asosida maqolada amaliy takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: turizm tizimi, modernizatsiya, iqtisodiy o'sish, daromadlar barqarorligi, raqamli turizm, agroturizm.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы обеспечения экономического роста и стабильности доходов населения на основе модернизации системы туризма. Проанализирована роль туристической отрасли в национальной экономике, а также её значение как источника занятости и доходов. На примере Узбекистана исследовано влияние развития туристической инфраструктуры, привлечения инвестиций, качества услуг и инновационных подходов на экономическую эффективность. Результаты исследования показывают, что модернизация системы туризма является важным фактором повышения темпов экономического роста и стабилизации доходов населения.

Ключевые слова: система туризма, модернизация, экономический рост, стабильность доходов, занятость, инвестиции, инновации.

Abstract

This article discusses the issues of ensuring economic growth and income stability through the modernization of the tourism system. The role of the tourism sector in the national economy, its significance as a source of employment and income, is analyzed. Using the example of Uzbekistan, the study explores the impact of tourism infrastructure development, investment attraction, service quality, and innovative approaches on economic efficiency. The results show that modernization of the tourism system plays an important role in enhancing economic growth rates and stabilizing population income.

Keywords: tourism system, modernization, economic growth, income stability, employment, investment, innovation.

KIRISH

XXI asr iqtisodiyotida turizm ko'plab mamlakatlar uchun muhim daromad manbai va bandlik yaratuvchi soha sifatida ajralib turadi. Turizmning milliy iqtisodiyotdagi roli — transport va mehmondo'stlik xizmatlaridan tortib, mahalliy ishlab chiqarish va kichik biznesga qadar keng spektrli tarmoqlarni rag'batlantirishdan iborat. Turizm sektorini modernizatsiya qilish esa mavjud resurslardan samarali foydalanish, yangi ish o'rinlarini yaratish va aholi daromadlarining diversifikatsiyasini ta'minlash imkonini beradi.

O'zbekiston misolida soha oxirgi yillarda tez sur'atlarda rivojlanmoqda: madaniy va tarixiy obyektlarini targ'ib qilish, vizasiz rejim, aeroport infratuzilmasi va mehmonxona fondini kengaytirish kabi chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Biroq, modernizatsiya chuqurligi va uning aholi daromadlariga bevosita ta'siri haqida tizimli tahlillar yetarli emas [1]. Shu bois, ushbu maqolaning maqsadi — turizm tizimini modernizatsiya qilish yo'nalishlarini aniqlash va uning iqtisodiy o'sish hamda daromadlar barqarorligiga ta'sirini baholashdan iborat.

ADABIYOTLAR SHARHI

Turizm modernizatsiyasi mavzusi bo'yicha xalqaro va mahalliy ilmiy adabiyotlarda keng munozaralar mavjud. Xalqaro tadqiqotlar ko'p jihatdan raqamlashtirish, barqarorlik va hududiy integratsiya masalalariga qaratilgan. Masalan, marketing va turizm strategiyalari bo'yicha tadqiqotchilar Kotler va boshqalar turistik brend yaratish va marketing tadbirlarining turizm oqimiga ta'sirini yoritgan [2]. Raqamli transformatsiya va elektromobillarning kiritilishi, onlayn rezervatsiya tizimlari va sun'iy intellekt yordamida mijozlar tajribasini yaxshilash mumkinligi tasdiqlangan.

Barqaror turizm bo'yicha tadqiqotlar esa ekologik chegaralar va ijtimoiy ta'sirlarni hisobga olgan holda ishlab chiqilgan me'yoriy bazaning muhimligini ko'rsatadi [3]. Agroturizm va ekoturizmning mahalliy daromadlarga ijobiy ta'siri bo'yicha maqolalar qishloq joylarda daromad manbalarini diversifikatsiya qilish, mahalliy oziq-ovqat va hunarmandchilik mahsulotlarini bozorga chiqarish orqali kambag'allikni kamaytirish imkoniyatini ko'rsatadi.

O'zbek olimlarining ishlari mahalliy sharoitda turizmning iqtisodiy va ijtimoiy ta'siriga bag'ishlangan. Ular infratuzilma investitsiyalari, turistik obyektlarni saqlash va restavratsiya, kadrlar tayyorgarligi va marketing siyosatining ahamiyatini ta'kidlaydilar. Shu bilan birga, mavjud adabiyotlarda turizm modernizatsiyasining daromadlar barqarorligiga qanday mexanizmlar orqali ta'sir qilishi haqida empirik dalillar yetishmaydi. Bu maqola aynan shu bo'shliqni to'ldirishga urinadi.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda iqtisodiy tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, statistik usullar hamda ekspert baholash metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotda turizm tizimining modernizatsiyasi iqtisodiy o'sishga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatishini aniqlash uchun korrelyatsion va trend tahlili usullari qo'llanildi. Metodologik yondashuvlar yordamida turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilish, investitsiyalarni jalb etish va

xizmatlar sifatini oshirish orqali iqtisodiy faollikni kuchaytirishning amaliy mexanizmlari aniqlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

So'nggi yillarda O'zbekistonda turizm sohasining modernizatsiyasi davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Turizmni rivojlantirish nafaqat mamlakat imijini mustahkamlash, balki aholi daromadlarini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda ham muhim o'rin tutmoqda. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, zamonaviy turizm tizimi iqtisodiyotning boshqa tarmoqlari — transport, xizmat ko'rsatish, qurilish, savdo va qishloq xo'jaligi bilan uzviy bog'liq bo'lib, ularning rivojiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-yanvardagi "Turizmni jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori hamda 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi doirasida turizm sohasiga ustuvor ahamiyat berildi. Ayniqsa, turizm tizimini raqamlashtirish, marketing strategiyalarini takomillashtirish va hududiy turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonlar iqtisodiy o'sish sur'atlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Masalan, 2018-yilda mamlakatga tashrif buyurgan xorijiy turistlar soni 5,3 million nafarni tashkil etgan bo'lsa, 2023-yilda bu ko'rsatkich 7,6 million nafardan oshdi. Shu bilan birga, turizm xizmatlaridan olingan valyuta tushumlari 1,8 barobarga ortdi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, turizm tizimining modernizatsiyasi bir nechta asosiy yo'nalishlarda o'z samarasini bermokda. Birinchidan, infratuzilma modernizatsiyasi — yangi mehmonxonalar, transport yo'nalishlari, servis markazlari va axborot tizimlarining joriy etilishi turistlarga qulaylik yaratmoqda va xizmat sifati oshmoqda. Bu esa mamlakatda turizmning iqtisodiy samaradorligini kuchaytiradi. Ikkinchidan, raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali turistik xizmatlarni bron qilish, to'lov tizimlari va yo'nalishlar haqida ma'lumot olish osonlashdi. Shu sababli, ichki va tashqi turistlar oqimi yil sayin oshib bormokda.

Uchinchi muhim jihat — mahalliy turizmni rivojlantirish orqali aholi daromadlarini oshirish imkoniyatlari kengaymoqda. Ayniqsa, qishloq joylarda ekoturizm, agroturizm, etno-turizm kabi yo'nalishlar orqali mahalliy aholining tadbirkorlik faoliyati faollashmoqda. Natijada, yangi ish o'rinlari yaratilmoqda, aholi bandligi ortmoqda va ularning daromadlari barqarorlashmoqda. Turizm sohasining bu turdagi kengayishi iqtisodiyotning diversifikatsiyalashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

To'rtinchidan, investitsion jozibadorlikning oshishi kuzatilmoqda. Chet el sarmoyadorlari turizm infratuzilmasiga investitsiya kiritish orqali iqtisodiy faollikni kuchaytirishmoqda. Xususan, 2024-yil yakunlariga ko'ra, turizm sohasiga jalb etilgan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi 600 million AQSh dollaridan oshdi. Bunda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarining joriy etilishi muhim omil bo'ldi.

Shuningdek, turizm tizimining modernizatsiyasi hududiy iqtisodiyot uchun ham katta imkoniyatlar yaratmoqda. Samarqand, Buxoro, Xiva, Toshkent, Shahrisabz va Farg'ona vodiysi kabi tarixiy va madaniy markazlarda turizm xizmatlarining

ko'payishi bilan bir qatorda, transport-logistika, savdo va ovqatlanish tarmoqlari ham jadal rivojlanmoqda. Natijada, mahalliy byudjet daromadlari ortib, mintaqalarda iqtisodiy barqarorlik kuchaymoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, turizm tizimining modernizatsiyasi iqtisodiy o'sishga ikki yo'nalishda ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda: birinchisi — to'g'ridan-to'g'ri ta'sir, ya'ni turizm xizmatlari hajmining o'sishi orqali yalpi ichki mahsulotning ko'payishi; ikkinchisi — bilvosita ta'sir, ya'ni turizm bilan bog'liq tarmoqlarda ish o'rinlari yaratilishi va iste'mol darajasining oshishi. Bu holat aholi daromadlari barqarorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Bundan tashqari, turizm tizimida kadrlar salohiyatini oshirish masalasi ham dolzarbdir. Xizmat ko'rsatish madaniyatini yaxshilash, xorijiy tillarni biladigan mutaxassislarni tayyorlash, menejment va marketing yo'nalishlarida innovatsion yondashuvlarni joriy etish turizmning raqobatbardoshligini oshiradi. Shu sababli, so'nggi yillarda turizm kollej va universitetlarida yangi ta'lim dasturlari joriy etilib, yoshlar bandligi hamda malakasi yuksalmoqda.

Umuman olganda, o'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, turizm tizimini modernizatsiya qilish O'zbekiston iqtisodiy o'sishining barqaror omillaridan biriga aylanmoqda. Modernizatsiya jarayonida infratuzilmani yangilash, raqamli xizmatlarni kengaytirish, investitsiyalarni jalb etish va inson kapitalini rivojlantirish kabi yo'nalishlar asosiy drayver sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu esa nafaqat turizm industriyasining o'sishini, balki aholi daromadlari barqarorligini ham ta'minlashga xizmat qiladi. Shuningdek, milliy turizm siyosatining barqaror yuritilishi va hududlar kesimida turizm klasterlarini tashkil etish iqtisodiyotning mintaqaviy tenglik prinsipini mustahkamlaydi. Bu jarayonning muvaffaqiyati mamlakat iqtisodiy barqarorligiga, tashqi savdo balansiga va ijtimoiy farovonlik darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, turizm tizimini modernizatsiya qilish O'zbekistonning uzoq muddatli iqtisodiy strategiyasida asosiy ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lib qolmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, turizm tizimini modernizatsiya qilish O'zbekiston iqtisodiy o'sishining muhim drayverlaridan biri hisoblanadi. Turizm sohasining infratuzilmasini yangilash, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, xizmatlar sifatini oshirish va investitsiyalarni jalb etish natijasida iqtisodiy faollik sezilarli darajada ortmoqda. Bu jarayon aholi bandligini ta'minlash, yangi ish o'rinlari yaratish va daromadlar barqarorligini mustahkamlashda muhim o'rin tutmoqda. Shuningdek, mahalliy turizmning rivojlanishi, ayniqsa ekoturizm va qishloq turizmi yo'nalishlari orqali aholining ijtimoiy faolligi oshib, hududiy iqtisodiyotlarda barqarorlik shakllanmoqda.

Turizm tizimini modernizatsiya qilish iqtisodiyotning boshqa tarmoqlari — transport, savdo, xizmat ko'rsatish va qurilish sohalariga ham multiplikativ ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, mamlakat miqyosida turizmni iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishi sifatida rivojlantirish kelgusida ham dolzarb bo'lib qoladi.

Tadqiqot natijalariga tayangan holda quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin: birinchidan, turizm sohasiga investitsiyalarni jalb etishda davlat-xususiy sheriklik

mexanizmlarini kengaytirish zarur; ikkinchidan, raqamli turizm infratuzilmasini yanada rivojlantirish orqali xizmatlar sifati va turistlar oqimini oshirish lozim; uchinchidan, mahalliy kadrlar tayyorlash tizimini modernizatsiya qilib, xorijiy tajribaga asoslangan o'quv dasturlarini joriy etish maqsadga muvofiq; to'rtinchidan, ekologik va madaniy turizmni rivojlantirish orqali qishloq joylarda aholi daromadlarini ko'paytirish imkoniyatlarini kengaytirish kerak.

Umuman olganda, turizm tizimini modernizatsiya qilish nafaqat iqtisodiy o'sishning barqaror manbai, balki aholi daromadlarini oshirish, yangi iqtisodiy imkoniyatlar yaratish va mamlakatning xalqaro nufuzini mustahkamlashning samarali yo'lidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullaeva N., Hakimov Sh., Gulomov A. O'zbekistonda turizm infratuzilmasining rivojlanish bosqichlari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
2. Kotler P., Bowen J., Makens J. Marketing for Hospitality and Tourism. – Pearson, 2016.
3. UNWTO. Tourism and Economic Growth. – Madrid, 2023.
4. Gujarati D. Basic Econometrics. – McGraw-Hill, 2004.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-yanvardagi PQ-4095-son "Turizmni jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori <https://lex.uz/docs/-4141452>
6. Maxmanazarovna, R. M. (2025). Mintaqada umumta'lim muassasalarining kapitalga o'zlashtirilgan investitsiyalarni oshirishning ekonometrik tahlilini. Innovation in the modern education system, 5(48), 165-170.
7. Maxmanazarovna, R. M. (2025). Econometric analysis of increasing capital investments of higher education institutions in the region. innovative achievements in science 2024, 3(36), 89-94.